

KONTROVERSISKA ISTORIJA APIE
XX AMŽIAUS MĀDOS LEGENDA – CHANEL

CHANEL

INTYMUS GYVENIMAS

LISA CHANEY

baltos lankos

CHANEL

CHANEL

INTYMUS
GYVENIMAS

Lisa Chaney

Iš anglų kalbos vertė
Aistė Černiauskė

baltos lankos

Skiriu Annai
ir mamos Elizabethos (1923–2009) atminimui

Capelis sakė: „Atmink, kad esi moteris.“
Pernelyg dažnai tai pamiršdavau.¹

Turiny

Iliustracijų sąrašas	9
Ižanga	13
Prologas. Esi išdidi, todėl kentėsi.....	17
1. Protėviai	21
2. Blogiukė	28
3. Prarasti metai	32
4. Kuo turėčiau tapti ir kas nesu	41
5. Turčių žaidimai	57
6. Belaisvė meilužė	70
7. Arthuras Capelis	80
8. Paryžiaus atsinaujinimas	89
9. Šventasis pavasaris	100
10. Epochos pabaiga	110
11. Savo amato meistrė	118
12. Karas uždraudžia ekstravaganciją	127
13. Atmink, kad esi moteris	133
14. Viena	143
15. Nauja pradžia	155
16. Patys keisčiausi ir nuostabiausi metai	165
17. Dmitrijus Pavlovičius	173
18. Sėkmės lydimi „N°5“	185
19. Visa balta ir nusagstyta perlais	197

20. <i>Reverdy</i>	214
21. Centre	224
22. Bend'Oras	238
23. Griūtis	255
24. Schiap turėjo daug skonio, bet jis buvo prastas	270
25. Karas	280
26. Išlikimas	290
27. Von Dincklage	306
28. Tremtis	324
29. Sugrįžimas: 1954-ieji	337
30. Geriau katastrofa negu nieko	348
31. Savo širdį girdžiu tik ant laiptų	364
Pabaigos žodis. Legendų herojai patys kuria savo legendas	375
Pastabos	382
Literatūros sąrašas	395
Rodyklė	401

Ižanga

Gabrielle (Coco) Chanel buvo savito charakterio, mąstysenos ir vaizduotės moteris. Šios savybės padėjo jai išverti vienišą, skurdžią vaikystę ir iš naujo sukurti save – vieną įtakingiausių savo amžiaus moterų. Kaip nė vienos ankstesnės modistės, jos gyvenimas greit tapo neatskiriamas nuo pripažinimą jai pelniusio revoliucingo stiliaus. Šis stilius buvo santūrus, gundantis ir elegantiškas. Dauguma jo detalių, tapusių neatskiriama kiekvienos šiuolaikinės moters garderobo dalimi, buvo sukurta jau Pirmojo pasaulinio karo pradžioje. Tačiau drabužiai buvo tik regimiausia tų sudėtingų pokyčių, prie kurių ji prisidėjo, dalis. Savo netradiciniu ir neįprastu gyvenimu – iš žeminančio skurdo į mados viršūnę – Chanel padėjo sukurti pačią modernios moters sampratą. Išėjusi iš vienuolynų, kur įkalintos prabėgo jos jaunos dienos, Gabrielle įsidarbino pardavėja mieste, knibždančiame turtingų jaunų karininkų iš netoliese dislokuotų karinių dalinių. Tapusi karininko meiluže, neteko menkiausios galimybės įgyti gerą vardą; daugelį metų plačiai aptarinėta gausybė jos romanų. Ryšys su didžiuoju kunigaikščiu Dmitrijumi Pavlovičiumi buvo puikus besikeičiančių laikų atspindys, o romanas su pasakiškai turtingu Westminsterio hercogu virto kone legenda. Santykiai su vienu geidžiamiausių Europos vyrų, paslaptinguoju plevėsa Arthuru Capeliu, padėjo jai pražysti, tačiau baigėsi tragedija. Tamsgymio grožio Gabrielle buvo apibūdinama kaip „šmaikšti, keista ir kerinti“. Ji bus daugelio įžymių vyrų mūza, globėja, sąjungininkė ar meilužė. Tarp jų bus ir garsiausi modernių laikų meno žmonės: Picasso, Cocteau, Stravinskis, Visconti, Dalí ir Diagilevas. Be to, Gabrielle iškilo iki aukščiausių aukštuomenės sluoksnių; sukūrė imperiją; įsitikino, kad „pinigai gyvenimą papuošia malonumais, tačiau tai *nėra* gyvenimas“, tapo XX amžių įkūnijančia garsenybe ir dar gyva buvo paversta mitu.

Tiems, kurie jau domėjosi Coco, bendros jos gyvenimo apybrėžos yra puikiai žinomos; man beliko tik prisidėti prie gausybės esamų publikacijų. Tačiau Gabrielle istorija mane suintrigavo tuo, jog tai – kartu ir drama, ir tragedija. Aišku, nestigo abejonių, ar pavyks atrasti ką nors daugiau, nei iki šiol. Pirmoji Chanel biografė Edmonde Charles Roux, regis, atrado tiek, kiek tuo metu galėjo, turint galvoje, kad Gabrielle pavyko nuskęsti praeitį.

Vėlesni biografai laikėsi šių faktų, todėl įvairūs jos gyvenimo tarpniai liko neatskleisti. Kita vertus, mano dėmesį patraukė ir galybė labai įvairių Gabrielle pažintų menininkų, prisidėjusių prie modernizmo kūrimo XX amžiaus bohemiškame Paryžiuje. Pasitelkdama puikiai žinomą Gabrielle istoriją, siekiau atskleisti išskirtinį jos ir šių menininkų tarpusavio ryšį, taip pat pateikti platesnę Gabrielle kaip moters ir jos palikimo interpretaciją.

Paprasčiausiai perpasakoti pelenės istoriją ir išvardyti jai priskiriamus aprangos pokyčius nepakanka, kalbant apie moterį, kuri buvo viena moderniojo pasaulio kūrėjų – ne tik drabužių, bet ir kultūros. Susipažįstant su jos istorija vargino spragos. Tačiau, nors bendrą supratimą apie Gabrielle suformavo pirmoji biografijos versija, nuojauta kuždėjo, jog viskas yra toli gražu ne taip paprasta. Gabrielle paliko tik saujelę laiškų ir nė vieno dienoraščio. Tikėdama, jog galiu rasti naujų detalių, vis dėlto net neįsivaizdavau, kokius kelius per kitus trejus metus turėsiu nueiti ir kiek daug man pavyks išsiaiškinti. Naujoms gyvenimo detalėms ilgainiui stojus į vietas, tapo lengviau perprasti ir Gabrielle charakterio prielaidas. Buvo akivaizdu, kad lemtingą vaidmenį suvaidino jos siaubinga vaikystė, tačiau Gabrielle versijos apie vaikystę keitėsi it slenkančių kopų kontūrai, todėl tik perpratusi, kaip filtruoti jos pasakojamą istoriją, atradau ištikus lobius. Gabrielle apie save pasakoja nuolat ką nors nuslėpdama arba „pakeisdama“ tai, ką jau yra sakiusi. Ypač pravartu buvo į ją pažvelgti kitų akimis. Ar tas ir anas ją pažinojo? Jei taip, kas parašyta jų dienoraščiuose ar laiškuose? Eilutė šen, kita ten, laiške ar interviu, tapo itin svarbios istorijai plėtoti. Kartą nuvykau į Airiją susitikti su Micheliu Déonu, kuris prieš šešiasdešimt metų nemažai laiko praleido su Gabrielle. Tuomet sėkmę patyręs jaunas rašytojas gavo užsakymą parašyti jos biografiją. Grįžau nesužinojusi jokių naujų „faktų“, tačiau parsivežiau kai ką svarbaus: Michelis Déonas man pripasakojo istorijų, į kurias įterpdavo itin taiklių įžvalgų. Atjausdamas Gabrielle, jis ir man padėjo po jos fantazijų priedanga įžvelgti viso jos gyvenimo emocinę būklę: pažeidžiamumas buvo kruopščiai slepiamas, tačiau jis prisidėjo prie jos vienatvės. Gabrielle pažinojusiųjų prisiminimai buvo neįkainojami, tačiau ne mažiau svarbūs ir kiti šaltiniai. Pavyzdžiui, kai susipažinau su Amerikos rusistu Williamu Lee, jis per keletą savičių man dalimis atsiuntė daugybę savo išverstų įrašų iš kunigaikščio Dmitrijaus Pavlovičiaus dienoraščių. Šie užrašai patikslino mano žinias apie Dmitrijaus ir Gabrielle romaną, atskleidė vi-

siškai kitokius santykius, negu iki šiol apie juos buvo rašyta, Gabrielle vaizduojant kaip vyrų ėdikę, jauno aristokrato svajonių objektą. Tai, kad mano tyrimas patvirtino gandas apie Gabrielle biseksualumą ir narkotikus, yra svarbu, tačiau ne daugiau nei visa kita, nes juos neigdama Gabrielle atskleidė nesugebėjimą atvirai pripažinti kai kurių tikrų faktų, bent jau viešumoje. Reikšmingesni buvo kiti atradimai, nes jie atsakė į gilesnius, kartais netgi trikdančius klausimus apie ją.

Ne vieną mėnesį ieškojusi, susipažinau su neabejotinai didžiausios jos gyvenimo meilės, Arthuro Capelio, žentu ir anūku. Šeimos žinios apie nenustygstantį protėvį buvo šykščios, tačiau jų nuotrupos atskleidė meilės trikampį tarp jo, Gabrielle ir moters, kurią Capelis vėliau vedė, – Dianos Wyndham. Tačiau tai, ką tądien išgirdau, nukreipė mane šio išskirtinio žmogaus (kuris, pasak Gabrielle, ją sukūrė) pėdsakais link skaudžių jų romano detalių.

Per Antrąjį pasaulinį karą kurį laiką Gabrielle gyveno okupuotame Paryžiuje, „Ritz“ viešbutyje, su vokiečiu Hansu von Dincklage. Kiti „svėčiai“ buvo vokiečių karininkai. Buvo žinoma, jog von Dincklage prieš karą šnipinėjo savo vyriausybei. Atrodė, kad susipažinęs su Gabrielle tą veiklą nutraukė – tapo karo priešininku. Apie Gabrielle ir von Dincklage's romaną ir jo veiklą žinoma nedaug. Tačiau saujelė dokumentų apie von Dincklage Šveicarijos federaliniuose archyvuose, Prancūzijos Antrajame biure (*French Deuxieme Bureau*) ir kitose netikėtose vietose leido sužinoti apie šį smerkiamą vyrą daugiau negu iki šiol. Šis gundymo ir apgaulės meistras tikrai buvo šnipas. Tačiau nors Gabrielle neabejotinai buvo auka, nemanau, kad ji apie tai nutuokė. Vis dėlto po karo ji nusprendė persikelti į neutralią Šveicariją, kad išvengtų bet kokių prieš ją nukreiptų kaltinimų.

Per karą uždariusi mados namus, 1954 metais ji prie šio verslo grįžo. Po pirmosios nesėkmės Gabrielle vėl tapo pasaulinio garso mados kūrėja. Jos kuriamas mitas augo tol, kol jo nebebuvo neįmanoma atskirti nuo tikrosios Coco. Moderniojo moteriškumo pionierė Gabrielle įkūnijo vieną iš didžiausių dilemų: garbė ir turtai prieš emocinį pasitenkinimą. Jos mitas kartais būdavo pagalbinių priemonė; dabar, be jo, ji nedaug ką beturėjo. Be to, jos neliečiamumo kiautas, jos savisaugos siena metams bėgant vis augo, todėl tik retas galėjo ją „pasiekti“. Paskutiniaisiais gyvenimo metais Gabrielle darėsi vis autokratiškesnė ir liko neįveikiama. Jos vienatvė taip pat buvo pažymėta tragiškumo ženklų.

Po jos mirties „Chanel“ mados namų sėkmė tik augo, o Gabrielle temos nuolatos vis buvo atnaujinamos. Taigi „Coco Chanel“ mitas dabar yra pasaulinio garso ikona, įgavusi gerokai didesnę prestižą negu jai gyvai esant. Nepretenduoju visko aprėpti nei išnarplioti visų Gabrielle paliktų mįslių. Tačiau, nušviesdama kai kurias paslaptis ir parodydama Coco be sentimentų, viliuosi, kad skaitytojas pajus užuojautą šiai itin sudėtingai, vienai įžymiausių praėjusio amžiaus moterų.

Gabrielle Chanel į Šveicariją persikraustė po Antrojo pasaulinio karo. Būtent čia ji paprašė draugo, rašytojo ir diplomato Paulo Morand'o užrašyti jos atsiminimus. Ji nepaliko jokių dienoraščių, tik saujelę laiškų, tačiau po jos mirties Morand'as išleido tų vakarų Šveicarijoje užrašus. Joks kitas pirminis šaltinis geriau nesupažindina su nepaprastu Gabrielle gyvenimu, kaip Morand'o knyga – jos memuarai The Allure of Chanel. Gabrielle čia savais žodžiais pasakoja apie įvykius, pakeitusius jos gyvenimą.

Prologas. *Esi išdidi, todėl kentėsi*

Vieną naktį, lygiai prieš šimtą metų, palei Tiuilri, seniausius Paryžiaus sodus, ėjo pora. Jiedu grįžo po vakarienės Sen Žermeno rajone, kur tebebuvo įsikūrusios aukštuomenės grietinėlės miesto rezidencijos.

Jaunoji moteris buvo aukšta ir liekna. Vešlūs juodi plaukai virš liauno kaklo suimti ant sprando, tamsios akys šiek tiek paryškintos, o prakaulų grožį dar labiau pabrėžė neįprasta skrybėlaitė. Nebūtum davęs jai dvidešimt šešerių. Linksmos ir padykusios jos mylimojo anglo akys dvelkė privilegijuotai klasei būdingu pasitikėjimu. Elgėsi jis tyčia stačiokiškiau ir šiurkščiau negu jo luomo prancūzai.

Pakeliui Gabrielle (kai kuriems jau pažįstama kaip Coco) be paliovos tauškė. Džiaugdamasi nauja besiplečiančio verslo teikiama nepriklausomybe, ji nusistebėjo taip lengvai užsidirbusi, todėl anglo pastaba ją apstulbino.

Pasak jo, ji klystanti – ne tik neužsidirbusi, bet ir esanti skolinga bankui.

Gabrielle nė nemanė tuo patikėti. Jeigu ji neužsidirbusi, kodėl bankas ir toliau jai duoda pinigų?

Meilužis, Arthuras Capelis, nusikvatojo. Negi dar nesupratusi? Bankas jai pinigų skyrė tik todėl, kad jis garantavo savo įnašu. Tačiau moteris vėl paprieštaravo:

– Nori pasakyti, neuždirbau nė santimo tų pinigų, kuriuos leidžiu? Tie pinigai *mano*.

– Ne, jie priklauso bankui!

Sukrėsta Gabrielle nutilo. Arthuras, taikydamasis prie jos paspartėjusio žingsnio, pasisakė tik vakar sulaukęs skambučio iš banko dėl padidėjusių jos išlaidų.

Nors pokalbis apie verslą ir pakurstė Arthurą atskleisti tiesą, jis dėl to nesuko galvos ir pareiškė, esą tai – visai nesvarbu. Tačiau bandydamas moterį nuraminti tik vėl įžiebė jos norą priešgyniauti.

– Bankas paskambino tau? Kodėl ne man? Vadinasi, esu nuo tavęs priklausoma?²

Apimta nevilties ji užsispyrė grįžti atgal, anapus upės, tačiau ir tada nepalengvėjo.

Žvalgydamasi po puikiai įrengtą butą, ji tematė daiktus, pirktus, kaip manė, už savo uždirbtus pinigus, tačiau jos nepriklausomybė pasirodė tesanti iliuzija. Iš tiesų viską nupirko Arthuras. Neviltis peraugo į neapykantą; Coco sviedė į meilužį rankinę ir laiptais pasileido į gatvę. Bėgo, lietui pliaupiant, pasiryžusi ieškoti prieglobsčio savo salone už kelių kvartalų, Kambono gatvėje.

– Coco, ar pakvaišai! – sušuko Arthuras jai pavymui.

Kai ją prisivijo, abu buvo kiaurai permirkę, tačiau veltui jis maldavo Coco atsipeikėti – moteris raudojo nepaguodžiamai.

Pagaliau nurimo jo glėbyje. „Jis buvo vienintelis vyras, kurį mylėjau, – prisipažins ji po kelerių metų. – Mano gyvenimo sėkmės ženklas <...>. Stipri ir neeilinė asmenybė <...>, jis buvo mano vyras, brolis, visa mano šeima <...>.“³ Tačiau į butą grįžo tik po ilgų įkalbinėjimų. Pagaliau paryčiais jie užmigo, kai Arthuras patikėjo apgydęs sužeistą jos savigarbą.

Šis išgyvenimas pakeitė Gabrielle tikslą. Po kelių valandų, atvykusi į Kambono gatvę, savo vyriausiajai siuvėjai Angèle ji įsakė: „Nuo šiol man neberūpi linksmybės; terūpi užsidirbti. Nė vienas santimas nebebus išleistas be mano žinios.“⁴

Kai Arthuras ištrenkė Gabrielle iš svajonių pasaulio ir pasijuokė iš jos saviapgaulės, tokios nuožmios reakcijos numatyti negalėjo net jis, nors puikiai ją pažinojo. Padarė jai šiurkščią paslaugą, priversdamas pažvelgti tiesai į akis: tai lyg katalizatorius išlaisvins stipriausias jos kūrybines galias.

Coco Chanel niekada nepamirš, kad keistis ją paskatino Arthuras. Iš pradžių neįvertinęs, kaip stipriai ją į priekį stumia išdidumas, vis dėlto būtent jis Coco pasakė: „Esi išdidi, todėl kentėsi.“⁵

Šiais žodžiais jis įvardijo svarbiausią Gabrielle vidinę paskatą ir numatė, kad būtent savigarba taps moters silpnąja vieta. Išdidumas suteiks jai kančių; tačiau kol kas jai atrodė, kad tai kelias į sėkmę. „Kad ir ką daryčiau, išdidumas visada mane lydi, – sakys ji vėliau. – Tai mano stiprybės paslaptis <...>. Tai ir mano stiprybė, ir yda <...>.“⁶

Po nakties, nukreipusios ją į naują tikslą, praėjo šiek tiek laiko. Verslas ėmė duoti pelno, ir skrybėlaičių parduotuvės savininkė atsikratė šalutinio jaunos išlaikytinės statuso. Ilgainiui maištingas ir pažangus jos stilius taps prieštaringo gyvenimo sinonimu – Coco Chanel įkūnys naują, įtakingą ir spalvingą moterų nepriklausomybę. Vėliau ji sakys: „Mėgau

savo darbą. Dėl jo paaukojau viską, net meilę. Darbas prarijo visą mano gyvenimą.“⁷

O kol kas, pelnui nusistovėjus, ji išdidžiai pareiškė Arthurui, kad garantuotojo jai nebereikia – galįs atsiimti visus vertybinius popierius. Jis melancholiškai atsakė: „Maniau davęs tau žaisliuką, o iš tikrųjų dovanojau laisvę.“⁸